

AUSA · XXII · 158 (2006) p. 641-650 © PATRONAT D'ESTUDIS OSONENCS

JACINT VERDAGUER EN UNA MONOGRAFIA D'UN ENGINYER FORESTAL

JOAN REQUESENS I PIQUER

Jacint Verdaguer in a monograph by a forestry expert

En una monografia de l'enginyer Josep Reig i Palau del 1895 hi ha la primera traducció castellana d'uns versos de *Canigó* (cant IV, 345-356) de Jacint Verdaguer i unes altres dades que ens permeten conèixer millor el poeta viatger i adaptador de tradicions i versos populars. En apèndix s'editen uns goigs a santa Margarida del poble de Bagergues, també es comparen tres narracions d'una mateixa llegenda.

Paraules clau: traducció, llegendes, goigs, popularitat.

In a monograph by the engineer Josep Reig Palau in 1895 we find the first translation in Spanish of some verses of Canigó (poem IV, 345-356) by Jacint Verdaguer. There are other details that inform us about this travelling poet who adapted traditions and popular verses. Edited in the appendix are couplets to Saint Margaret of Bagergues, as well as the comparison between three narratives of the same legend.

Keywords: Translation, legends, couplets, popularity.

Per tercera vegada retorno al tema de la popularitat de mossèn Cinto¹ —i potser millor dit així que no pas «popularitat de les seves obres»—, qüestió modesta, però petit instrument d'anàlisi socioliterària.

És el cas del valor simbòlic que solen tenir els lemes que encapçalen de poemes i proses literàries de tota mena, assaigs diversos, llibres d'història i estudis científics. Són, d'alguna manera, la presentació de l'obra —a voltes n'orienten la interpretació— i fins i tot poden entendre's com una autopresentació de l'autor, un embelliment o una moda, que tot és possible.

És, doncs, el cas que uns versos verdaguerians fan de divisa a un estudi geogràfic, històric i comercial de la Vall d'Aran: «*El Valle de Arán* por José REIG Y PALAU, ingeniero de montes», estampat a Barcelona per J. Thomas & C^a. l'any

1. Vegeu els articles: REQUESENS, Joan. «Nòtules verdaguerianes». A: ELLC / XXII - *Miscel·lània Jordi Carbonell*, 1 (1991), p. 195-197; «Mots i versos de Jacint Verdaguer». A: *Anuari Verdaguer 1993-1994*, p. 172-173.

1896 —cent de justos quan redacto aquestes ratlles—² i amb un pròleg datat a Lleida el dia 20 de novembre de 1895.

Es tracta d'un volum de 350 x 215 mm, 129 pàgines, sis gravats presos del natural per Xavier de Ferrer, una fotografia i un mapa de la vall plegable de 785 x 965 mm, escala 1:50.000, datat a Lleida el 31 de desembre de 1894, orogràfic, hidrogràfic, forestal, de carreteres i camins i municipis, en negre i set colors més.

El pròleg porta per lema dotze versos de *Canigó*, els corresponents al cant IV, exactament els vv. 345-356, i en una nota a peu de plana la seva traducció castellana. Corresponen a la primera edició del poema amb dues variacions, la de detalls ortogràfics i la de disposició. De la primera només cal dir que posa un accent agut on l'original el porta greu a la primera paraula, afegeix accent agut al mot «si» del v. 354 i a la darrera paraula, «Aran»; i suprimeix les comes del final dels vv. 346 i 353. De la segona cal dir que disposa els dotze versos en tres estrofes de quatre quan els vuit primers són una octava i els altres la primera part de la següent. A la pàgina anterior al «Prólogo» hi ha escrita una dedicatòria (vegeu l'apèndix III) feta amb tinta negra i és la mateixa que esmena una paraula del v. 355 de la traducció. De la impremta eixí «verde, bonita, agradecida y bella» i ara el tercer mot és «agraciada» per la superposició de 'cia'; no sé, però, si l'autor va entretenir-se a fer la correcció en tots els exemplars. Heu-los ací, els versos, com són copiats en aquest llibre:

«¿Qué son los Pirineus? serpent deforme
que, eixint encara de la mar d' Asturias
per beure l' aygua ahont se banya Ampurias,
atravessa pe 'l mitj un continent.

Quan ja á la mar mediterránea arriba,
al mirarla, potser, tan espantable,
ab un colp de sa espasa formidable
en dos lo mitj-partí l' Omnipotent.

Entre sos dos bocins, que 'l colp allunya
vers França l' un sí l' altre vers Castella,
verda, soliu, agraciada y bella
obre son sí florit la Vall d' Arán.

(VERDAGUER, *Canigó*. Cant IV. *Lo Pirineu*)»

La traducció castellana té, em sembla, una petita rellevància. La primera i única traducció sencera de *Canigó* que immediatament es publicà va ésser la de Jaume Nogués i Tauler a la revista *La Hormiga de Oro*. En el número 10, de la primera setmana de març de 1886, a les pàgines 148-150, hi ha en vers la del fragment el «Pas d'Anníbal» feta per Sebastià Trulloll i Plana, i a les pàgines 154-157 s'inicia la de Nogués, però en prosa —excepte «Lo Ram de Sant Joan» que féu en

2. Fou per casualitat que aquest llibret em vingués a les mans, però el temps i les circumstàncies han retardat més de deu anys la revisió d'aquestes pàgines, i l'edició que ara agraeixo als responsables de la revista *Ausa*.

vers. Aquesta traducció continua repartida fins a la tercera setmana d'agost.³ Durant el mateix 1886 Constantí Llombart a *Las Provincias* de València hi estampà en vers els tres primers cants i en morir s'estroncà l'edició. La següent traducció sencera, en prosa i vers, és datada en 1898 i signada pel Conde de Cedi-llo. Aquestes dades vénen a tomb per afirmar que aquesta traducció castellana en vers —o si es vol en versos coixos— deu ser obra del mateix enginyer forestal Josep Reig i Palau, i per tant és la primera d'aquests dotze versos.

«¿Qué son los Pirineos? serpiente deforme
que, saliendo aún del mar de Asturias
para beber el agua en que se baña Ampurias,
atraviesa por el medio un continente.

Cuando ya al mar mediterráneo llega
al mirarla, quizás, tan espantable,
con un golpe de su espada formidable
en dos la dividió el Omnipotente.

Entre sus dos pedazos, que el golpe aleja,
hacia Francia el uno y el otro hacia Castilla,
verde, bonita, agraciada y bella,
abre su seno florido el Valle de Arán.»

Què signifiquen al capçal d'un llibre com aquest? Unes possibles respostes poden ésser les següents: hi afegeixen un element de prestigi; hi són un senyal de catalanitat, tot i ésser el llibre escrit en castellà; o un molló literari indicador del valor que l'autor dóna a les tres pàgines dedicades al caràcter, usos i costums dels aranesos, però potser encara més a les dedicades a la història i a la religiositat popular, entre les quals copia uns goigs a santa Margarida de l'ermita situada al poble de Bagergues, «los cuales me parece oportuno dar á conocer á manera de curiosidad» (p. 90), i que per semblant curiositat els reproduïxo en el primer apèndix.

Aquest llibre, endemés, conté unes altres curiositats relacionables amb Jacint Verdaguer que breument exposo.

Quan en el pròleg se'ns assabenta de les fonts consultades, hi ha el nom d'onze autors «que se ocupan con más o menos extensión de los Pirineos, procurando armonizar lo que ellos dicen con mis observaciones personales» (p. VI), entre els quals apareix Verdaguer. És a dir, ja no solament és el poeta amb versos del qual Reig presenta la seva monografia, sinó que l'ha tingut present a l'hora de redactar-la. Com que el seu contingut no es limita als aspectes monogràfics d'un enginyer forestal,⁴ sinó també als històrics i culturals, cal fer esment d'una obra descriptiva de Verdaguer que segurament fullejà: *Excursions i viatges*, editat per La Il·lustració Catalana el 1887, tot i que gairebé res no diu de la Vall d'Aran.

---

3. Els onze cants restants aparegueren publicats en els números 12, 14, 15, 17, 19, 21, 24, 26, 30 i 34.

4. Aquests són els continguts de la monografia: «I Antecedentes históricos. II Situación, límites y superficie. III Orografía. IV Hidrografía. V Fisonomía general del Valle de Arán. VI Clima. VII Población, carácter, usos y costumbres de los araneses. VIII Producciones, industria y comercio. IX Mejoras».

Josep Reig i Palau parla de l'existència d'«una piedra donde se hallan esculpidos, en su forma especial, varios jeroglíficos y diferentes figuras egipcias que simbolizan sus aficiones á la agricultura y ganadería» localitzada a Arties, a la casa del senyor Deo (p. 10). Verdaguer passà per la Vall d'Aran i hi sojornà tres o quatre dies entre els 5 i 25 de juliol de 1882. L'any següent, 1883, hi tornà entre el 13 i el 17 d'agost. De les dues anades, llevat de la descripció de l'aplec de Montgarre, no en tenim cap narració definitiva, però sí que ens n'ha deixat apunts en els quaderns d'excursions pirenenques.⁵ En el que és avui el ms. «1463/7. 10 "Viatges". [Estiu de 1883]» de la Biblioteca de Catalunya, abans de parlar de Montgarre hi ha aquestes belles ratlles: «A les dues arribí a Arties; a les 5, a Jessa, on me quedí. ¡Que verda és esta Vall d'Aran, comparada amb moltes altres del Pirineu! L'aigua raja per tots cantons; lo blat grogueja entre verdosos prats que esperen lo redall; los arbres abriguen les muntanyes; les muntanyes abriguen los pobles, que es donen la mà des de Tredós [...]».⁶ En el quadern que és el ms. 1467 de la mateixa biblioteca hi ha aquestes dues línies escarides: «L'advocat Deó, d. Anton (c. de la Mercè, 23, Barn^a), és fill d'Aran, i està enteradíssim de tot aquest país».⁷ El superlatiu «enteradíssim» em fa pensar que Verdaguer el coneixia o bé en tenia àmplies referències. Si era allò, és lògic que en conegués l'adreça; si era això, algú la hi donaria puix segurament va tenir intenció d'anar-lo a veure per saber més de la Vall d'Aran. J. Reig parla del «Sr. Deo» mentre que Verdaguer es refereix a l'«advocat Deó». Cal suposar que es tracta de la mateixa persona o potser s'ha de pensar en la diferència que hi ha entre el pare que viu a Arties i el fill que exerceix a Barcelona, prescindint de l'accent.

A la pàgina 54 podem llegir el

«proverbio siguiente:

*Noguera per Alós
tot joguinós,
Garona per Arán
tot rondinant.»*

Reig i Palau edità el seu treball l'any 1896. En feia deu que Verdaguer havia incorporat aquests mots al cant VII de *Canigó*. En la segona nota d'aquest cant llegim: «Aquesta poesia està calcada sobre una senzilla tradició popular: sa resposta no és més que l'adagi aranès *Garouna per Aran, braman. Noguera per Luz, tut duz*. Serà per escaiença que el nom de Garona sia anagrama del de la Noguera?». Si bé observem aquesta nota podem analitzar-la en quatre aspectes.

El primer és la referència a una tradició popular. J. Reig ens la conta: els dos rius, cansats de vagarejar pel pla de Beret, feren l'aposta de quin dels dos arribaria primer a França per camins diferents.

5. Vegeu GAROLERA, Narcís. «Estudi introductorí». A: VERDAGUER, Jacint. *Excursions i viatges*. Vol. I. Barcelona: Barcino, 1991, p. 96-105 i 82-90.

6. VERDAGUER, Jacint. *Excursions i viatges. Op. cit.*, vol. III, p. 225. N'he regularitzat, en aquesta citació i les següents, l'ortografia segons la normativa actual.

7. *Idem*, p. 170.

El segon és la conclusió d'aquesta tradició, el proverbi, l'adagi que diu Verdaguer.

El tercer són les paraules de l'un i de l'altre. Verdaguer ens les dóna en llengua original. En un llibre de Maurice Gourdon es pot llegir una versió quasi idèntica dels mots aranesos i igual narrativament a la de Reig. Els mots són aquests: «S'en ba la Noguera per Louz tout douz, Garona per Aran braman».⁸ Reig, per la seva banda, ens en dóna ja la traducció que no és altra que la versió poètica de Verdaguer. No cal pas pensar en un plagi, ni en una coincidència, sinó en la reproducció instintiva d'un «adagi» en la forma més planera, musical i, per tant, més simple i àgil de memoritzar: la versió de Verdaguer. Si m'entretinc a grafiar quatre adjectius per qualificar la traducció verdagueriana és perquè em sembla reeixida del tot, deixant a banda la versió aranesa de Maurice Gourdon, suara copiada. La tasca de Verdaguer ha estat capgirar la dita tenint al davant la de la seva nota, puix que li semblaria més expressiu posposar en segon lloc la Garona perquè la contundència fonètica i semàntica de «rondinant» és superior a «joguinós». Allisa la mètrica en combinar versos de sis i quatre síl·labes enfront de l'estructura 6, 2, 5, 2 de la versió original de la nota a *Canigó*—en l'ordre de la Noguera primer i la Garona després (segons la versió de Gourdon o la que dóna ell)— i enfront de 6 (o bé 8), 2, 6, 2 de la versió reportada per M. Gourdon. Fent-ho així, a més a més, repeteix el mot «tot» i es crea un paral·lelisme entre les dues parts. La rima dels versos de la Garona no eren cap mena d'embaràs, però sí els de la Noguera si s'havia de ser fidel al mot «duz» o «dous» segons ortografies diferents. Al seu gran diccionari *Lou tresor dóu Felibrige*, Frederic Mistral recull aquest vers de D. Dugay: «L'aigo que cour tout dous», això és, que corre tota mansa, mansueta, tota dolça. Aquesta és la significació que descriu el pas de la Noguera per Aldòs d'Isil, el primer poble que troba baixant del pla de Beret, a uns 1.250 metres d'altitud, encara. 'Dolços' seria la traducció literal i rimada que no concordaria, però, en un vers de quatre síl·labes. Verdaguer, així com trià el verb 'rondinar' en comptes de 'bramar', escollí el mot 'joguinós', ben bé una antítesi de «rondinant». Construïa, doncs, una estrofa fidel al sentit original; l'equilibrava sil·làbicament trenant, diríem, dos decasíl·labs amb rima a la sisena i desena síl·laba de manera aparejada; enriquia l'original amb una anàfora; i contraposava el jugar i el rondinar, les dues activitats contràries i les més emblemàtiques de la infantesa: dos rius personificats en els seus trams propers a la font.

El quart aspecte és la pregunta implícita que mossèn Cinto es formula en la seva nota i no pas perquè hi hagi escrit «sa resposta», expressió sinònima de 'tornada' del poema. És la pregunta sobre l'autenticitat de la tradició dels camins oposats que emprenen els dos rius. Aquí escau l'observació treta de comparar la tradició referida als dos rius entre Gourdon, Reig i Verdaguer. Els primers n'expliquen la raó per una juguesca, per una aposta;⁹ Verdaguer recull la tradició en el

---

8. GOURDON, Maurice. *A travers l'Aran (Itinéraires d'un touriste)*. Paris: G. Charpentier et Cie., 1884, p. 81.

9. Va escriure l'un: «Voici la curieuse légende que me raconta un vieux pâtre de Montgarry: "Un jour la Garonne et la Pallaresa, lasses de rester au col de Béret, gagent à celle des deux qui arrivera le plus vite en France [...]» (GOURDON, M. *A travers l'Aran...*, *op. cit.*, p. 80-81); l'altre: «He ahí una curiosa leyenda que describe muy bonitamente la dirección y naturaleza de los dos ríos [...] Un día las aguas del Garona (río

quadern de 1883 (ms. 1463/7) amb aquestes paraules: «Aquesta [la Noguera], me deia el guia, que (al principi) se llevà primer que l'altra i es trià lo bon terreno, planer i herbós; i l'altra, veient lo bon país ocupat, se n'anà per roques i afraus cap a Aran. Lo Garona passa per Aran —bramant. *Noguera per Luz —tut dous*, diuen los aranesos». ¹⁰ Es tracta d'una variant de la tradició? És una variació dictada per la ideologia de mossèn Cinto? Potser la variava el seu guia? Algun sintagma secundari sembla mantenir-se si comparem el text francès de Gourdon: «se promène dans les pâturages» i el de Verdaguer: «plener i herbós». No sé pas què cal respondre-hi, però tampoc em semblaria estrany que la idea de l'aposta no li plagués en el cas de conèixer-la i deixés d'annotar-la al quadern d'excursions i, per això mateix, no en parla en el text definitiu del seu viatge ni en la nota de *Canigó*.

Seguint l'ordre de la monografia, arribem on Reig i Palau conta una llegenda lligada a la capella del Sant Crist de l'església parroquial de Salardú. Verdaguer en un dels quaderns també la reporta, però concernida a l'esglésiola de la Mare de Déu de Mijaran. ¹¹ Per a l'un, el protagonista és un viatger desconegut que es troba amb la nit a sobre i cerca refugi, implora l'auxili del Sant Crist i li promet una reixa per a la seva capella. Per a l'altre, Verdaguer, el personatge és l'amo d'una gran casa de Viella a qui sorprengué un temporal al port homònim i promet a la Mare de Déu, si surt del mal pas, que li oferirà tot el terreny que en un dia pugui ser dallat per un home sol. El nucli central, però, és idèntic malgrat les diferències. Aquestes les assenyalo amb les lletres R i V dels cognoms Reig i Verdaguer: nit fosca (R), temporal (V); recer sota unes roques (R), una cova (V); un ós (R), una óssa (V); va salvar-se o fou salvat (R), «lo calor de l'óssa lo retornà i se salvà» (V). No deixen de ser curioses les semblances i les diferències entre les dues versions. Narcís Garolera en una nota observa que dos anys després que Verdaguer passés per la Vall hi anà Maurice Gourdon el qual, en el llibre ja citat sobre el seu viatge, també parla d'aquesta llegenda, i és la que passa a ésser la versió de l'enginyer J. Reig i Palau. Però no tot és tan simple com un creuament de narracions populars. D'entrada ens cal comparar la versió francesa de Gourdon i la castellana de Reig. Fent-ho, he arribat a la conclusió següent: el nostre enginyer forestal tenia al davant el text francès i la deducció pot fer-se per la literalitat, no solament de la tradició que comentem, sinó també per les altres coses que ambdós contenen de Salardú i en el mateix ordre. Es comprèn que sigui així perquè entre els autors que Reig esmenta en el pròleg, Maurice Gourdon també hi és. Abrevia una mica, però manté alguna expressió dramàtica i el lector ho veurà pla bé en les tres versions copiades en l'apèndix segon. Penso que a Verdaguer, aquí, se li entrecreuren notes o informacions diverses aplegades per ell mateix en els apunts de viatge. No es tracta tant d'un fenomen de transmissió oral i popular, com probablement d'una confusió seva. M'ho fa pensar el fragment del ms. 1467 que situa el Sant Crist a l'església d'Unya¹² quan en el ms. 1463/7 —escrit l'any

---

Beret) y del Pallaresa, cansadas de permanecer en la Collada de Beret, apostaron qual de las dos llegaría primero á Francia [...]» (REIG Y PALAU, J. *El Valle de Arán, op. cit.*, p. 53).

10. VERDAGUER, J. *Excursions i viatges, op. cit.*, vol. III, p. 226.

11. *Idem*, p. 167-169.

12. *Idem*, p. 138.

següent— aquesta majestat la situa a Salardú, on realment és.¹³ La confusió de llocs en parlar d'aquesta imatge, pot entendre's en confondre el Crist amb la seva Mare ja que en el ms. 1463/7, quan esmenta la talla del crucificat i afirma que es troba a Salardú, immediatament també parla de «la Verge de Cap d'Aran».

Al marge d'aquests minúsculs embrollaments, la veritat és que Verdaguer, com el turista Gourdon o l'enginyer Reig, anotaven les veus del poble aranès. I en aquesta monografia, de sobrepuig, Verdaguer hi és en el seu encapçalament i ens fa entendre, aquesta presència poètica, que si era venerat per altres poetes del poble com els bons mossens Josep Mas, Josep Vendrell, Ramon Viladrich i altres en una vetllada necrològica a Cardona, o per un home de negocis i articulista com Francesc Manuel Pau,¹⁴ també va ésser-ho un dia per la ploma d'un enginyer forestal.

APÈNDIX I

Aquests goigs els reproduïxo de les pàgines 90 i 91 de la monografia de J. REIG Y PALAU, *El Valle de Arán, op. cit.* —on són escrits en lletra cursiva—, amb la sola modernització de l'accentuació i dels guions entre verb i pronom.

«Puig del drach fou deslliurada
Ab fortaleza Divina
Siau-nos sempre advocada
Verge Santa Margarida.

Vostres pares adoravan
A un ídol infernal:
Però vós sempre amàreu
A un Déu celestial:
Desde petita vos daba
Lo esperit sant llum i guia.
Siau-nos, etc.

Vostra mare vos faltà
Essent de poca edat;
Altra dona vos crià
Ab amor y pietat;
La cual sempre us* ensenyaba
La christiana doctrina.
Siau-nos, etc.

Olibrio, aquell mal factor
President de Aureliaon,

---

13. *Idem*, p. 226.

14. Vegeu el primer i segon article, respectivament, citats a la nota 1.

De christians perseguidor
 Vostre cos atormentaba
 Y ab ferros lo atacaba
 Sofrint-ho ab alegria.
 Siau-nos, etc.

An al torment vos posaren
 Tirant-vos las mans y peus;
 Fortament vos maltractaren
 Aquells botxins tan cruels,
 Tota era desconjuntada
 Vostra persona afligida.
 Siau-nos, etc.

Tornant a dar-nos més pena
 Ab gran avalot y crits,
 Ab unas atxas encesas
 Abrasaban vostres pits,
 Allí foreu degollada
 En la vostra edat florida.
 Siau-nos, etc.

Sempre ajudant a las donas
 Agonisant en lo part,
 Las deslliurau de las penas,
 Y pareixan aviat:
 Per vós sian remediadas,
 En lo últim de la vida.
 Siau-nos, etc.

* us] eus *en l'original*.

APÈNDIX II

A. El text de M. GOURDON, *A travers l'Aran, op. cit.*, p. 48-51 [la p. 49 és un gravat i la 50 en blanc]:

«[...] A l'intérieur de l'édifice, je remarque, fermant le choeur, une belle grille de fer. Elle a été forgée des épées et des lances abandonnées sur le champ de bataille par le vicomte huguenot de Saint-Girons. Mais d'après la tradition elle aurait une tout autre origine. "Un voyageur surpris par la nuit se perdit dans la montagne. Un rocher s'offre à lui, il y cherche un abri pour se reposer et s'y endort. Mais, ô surprise! à son réveil il voit à ses côtés un ours énorme. La vue de ce dangereux voisin l'épouvante. Il se jette à genoux, s'adresse au Santo Cristo, et en échange de sa protection toute-puissante lui promet une grille pour le sanctuaire de Salardu. Il se lève, arrive au village sain et sauf, et acquitte son vœu. Le

Santo Cristo est en effet la relique la plus vénérée de tout l'Aran. Cachée derrière l'autel sous d'épais rideaux, l'image du Christ grossièrement sculptée est attachée sur une croix en bois de pin.»

B. El text de J. REIG Y PALAU, *El Valle de Arán, op. cit.*, p. 85. No cal dir que som davant d'una traducció, fins i tot dels paràgrafs anterior i posterior de la llegenda encara que ell no els emmarqui amb cometes:

«[...] En el interior llama la atención una magnífica verja de hierro, la cual se halla formada con el de las espadas y lanzas abandonadas sobre el campo de batalla por el protestante calvinista conde de Saint-Girons, cuando fue derrotado por los araneses. Existe, sin embargo, una tradición que asigna á dicha verja un origen totalmente distinto. Voy á referirla: “Una noche oscura, un viajero se perdió en la montaña. Buscó un abrigo junto á unas rocas para descansar y se quedó dormido. Pero, ¡oh sorpresa! al despertar vió á un lado un oso enorme. La presencia de tan fiero animal le produjo gran espanto. Se colocó de rodillas, rezó al Santo Cristo, y en cambio de su protección le prometió una verja para la iglesia de Salardú. Se levantó, llegó á la población sano y salvo, y cumplió su voto”. El Santo Cristo de Salardú, es en efecto la imagen más venerada de todo el Valle de Arán. Está groseramente tallada y va unida á una cruz de madera de pino.»

C. El de Jacint VERDAGUER, *Excursions i viatges, op. cit.*, vol. III, p. 167-169.

«L'amo de Casa Pinós de Viella, casa distingida en la vila per sos cabals i riquesa, avui secretari son representant, passava el port de Viella, sol. Se girà mal temps i, perdudada tota esperança humana, reclamà la Verge de Mitjaran, proment-li tot lo terrenu que dallaria en un dia un dallaire. Fet lo vot, anà a refugiar-se en una cova en la qual hi havia una óssa. [...] Lo calor de l'óssa lo retornà i se salvà. Volgué complir la prometensa i el dallaire a qui ho encarregà, en un dia dallà 22 jornals de prat; fins anà a l'altra banda del Garona a segar dos jornals. Lo dallaire se creu que era un àngel.»

APÈNDIX III

Aquest tercer apèndix és per deixar constància d'unes dades bibliogràfiques i d'unes d'història, potser de poca importància, però ves a saber si útils als historiadors dels enginyers forestals de casa nostra.

L'exemplar de Josep Reig i Palau del qual m'he servit procedeix d'una masia del Vallès Oriental, els propietaris de la qual m'han pregat de restar en l'anonimat, però no per això deixo de donar-los les gràcies. La seva presència en la biblioteca d'aquesta masia prové de famílies diverses que en ella s'emparentaren o simplement s'hi relacionaren, una de les quals fou la de l'enginyer forestal Andreu Llauradó. Per ésser més exactes es tracta d'Andreu Llauradó i Fàbregas, nascut a Reus el 1840 i que morí el 1899 a Barcelona. Havia estat professor de la

Escuela de Montes del Escorial, on va tenir d'alumne, com ho llegirem en la dedicatòria que aquí transcrib, Josep Reig.

Aquest és el text escrit a la pàgina confrontada amb el pròleg:

«Al Sr Don Andrés de Llauradó / su antiguo discípulo y afmo amigo / José Reig [rubricat].»

Entre les pàgines VI i VII s'hi conserva —amb una marca d'acidesa— una carta. És un bifoli de 215 x 160 mm; duu a la part superior esquerra un segell de 30 x 40 mm, de tinta morada amb aquesta llegenda amb lletres de tipus i mides diferents estampat en tres pisos separats pel dibuix de dues línies:

«CUERPO NACIONAL DE INGENIEROS DE MONTES

DISTRITO FORESTAL DE LÉRIDA

Particular».

El seu text és aquest:

«, [aquesta coma coincideix amb el nom LÉRIDA del segell] 17 Junio del 96

Sr Don Andres de Llaurado

Muy Sr mio y distinguido amigo: Cumplo gustoso el ofrecimiento que le tenía hecho de mandarle un ejemplar de mi trabajo sobre el Valle de Aran el cual deseo sea de su agrado.

Sírvase dar mis cariñosos recuerdos á toda su apreciada familia y V mande como guste á su afmo amigo y S S

q l b l mano»